

АЙЗЪК АЗИМОВ ПРОФЕСИЯ

Превод от английски: Кузо Петров, 1969

chitanka.info

— Утре е Първи май. Начало на Олимпиадата! — каза с едва прикрита тъга в гласа си Джордж Плейтен и като се обърна по корем, втренчи поглед в другаря си по стая. Нима той не чувства това? Нима мисълта за Олимпиадата съвсем не го вълнува?

Джордж имаше слабо лице. Чертите му за тази година и половина, която прекара в приюта, още по-силно се изостриха. Той беше слабоват, но в сините му очи грееше неугасим огън, а сега, както беше впил пръстите си в облегалото, приличаше на подгонен звяр.

Съседът му по стая се откъсна за миг от книгата. Беше нигериец и се казваше Хали Омани. Тъмнокафявата кожа и едрите черти на лицето на Хали Омани сякаш бяха създадени, за да изразят само спокойствие, и споменаването за Олимпиадата ни най-малко не го развълнува.

— Зная, Джордж — произнесе той.

Джордж много дължеше на добротата и търпението на Хали, имаше минути, когато той силно се нуждаеше от тях, но даже добрината и търпението могат да дойдат на човека до гуша. Нима може сега да се седи с невъзмутимия вид на идол, изрязан от дърво?

— Сега на Земята всеки час се приземяват десетки космически кораби — произнесе Джордж. — Към юни хиляди и хиляди такива кораби, носейки на борда си милиони мъже и жени, ще се отправят към други светове и всичко това, по твоemu, нищо не значи?

— Абсолютно нищо. И въобще какво ми влиза на мен в работата, че утре е Първи май?

Беззвучно мърдайки устните си, Омани започна да движи пръста си по редовете на книгата, която четеше — изглежда, беше попаднал на трудно място.

За всичко беше виновен май, месецът на Олимпиадата. Той именно възроди у Джордж предишната ярост.

— Аз се готвех да стана програмист на изчислителни машини и действително мога да бъда такъв, каквото и да говорят онези там и да ми размахват резултатите от анализа! — Той удари с юмрук по дюшека... — Те не са прави! И не могат да бъдат прави!

— В анализа грешките са изключени.

— Значи не са изключени. Та нали ти не се съмняваш в моите способности?

— Способностите нямат към това никакво отношение. Струва ми се, че на тебе достатъчно често ти обясняваха това? Защо ти никак не можеш да разбереш?

Омани бавно стана и акуратно започна да си приготвя леглото.

— Джордж, ти си неизправим — произнесе той. — Ти отказваш да признаеш очевидни факти и с това сам се измъчваш. Ти се намиращ в заведение, което наричаш прият, но аз нито веднъж не чух да произнесеш цялото му название. Тогава направи това сега, Джордж, направи го! А след това лягай в кревата и се наспи.

Джордж скръцна със зъби и настръхна.

— Не! — каза той посърнал.

— Тогава ще го направя, аз — каза Омани и натъртвайки всяка сричка, изрече съдбоносните думи.

Джордж слушаше, като изпитваше голям срам и мъка. Не издържа и се отвърна.

* * *

На осемнадесет години Джордж Плейтен твърдо знаеше, че ще стане дипломиран програмист — той се стремеше към това, откак се помнеше. От приятелите му едни защитаваха космонавтиката, други — хладилната техника, трети — организацията на транспорта и даже административната дейност. Джордж обаче беше твърд — търсенето на програмисти от година на година, от столетие на столетие оставаше постоянно. То никога не нарастваше стремително до небесата, а просто бавно, но неотклонно се увеличаваше във връзка с усвояването на нови светове и усложняването на старите.

Тази тема беше постоянен предмет за спорове между Джордж и Мъничето Тревелян. Като всички неразделни другари те непрекъснато спореха, без да скъпят ироничните и хапливи насмешки, и в края на краищата всеки оставаше на своето мнение.

— Щом само един човек от милион е годен за програмист, защо мислиш, че от теб ще излезе? — мръщеше се Тревелян.

— Ще излезе, можеш да бъдеш спокоен! — сдържано отговаряше Джордж. Той никога не би се осмелил да разкаже на Тревелян; нито даже на родителите си, какво прави и защо е така

уверен в себе си. А той беше наистина абсолютно спокоен за своето бъдеще. (По-късно, в дните на безнадеждност и отчаяние, именно споменът за тази му увереност му беше най-мъчителен.) Той беше така непоколебимо уверен в себе си, както всяко осемгодишно дете в навечерието на Деня на четенето, това преддверие към следващия го след десет години Ден на образованието.

Денят на четенето практически нищо не изменяше в живота на децата и те още десет години оставаха под родителския покрив, както и всички техни връстници. Просто след този ден те вече умееха да четат.

И Джордж, готвейки се към Деня на образованието, почти не помнеше подробностите за това, което се бе случило с него в Деня на четенето преди десет години.

Наистина той не беше забравил, че денят беше мрачен и ръмеше. Беше още тъмно и Джордж се обличаше при стенна светлина. Родителите му се вълнуваха много повече от него. Бащата на Джордж беше дипломиран водопроводчик и работеше на Земята, от което тайно се срамуваше, въпреки че всички разбираха, че по-голямата част от всяко поколение неизбежно трябваше да остане на Земята.

Самата Земя се нуждаеше от фермери, миньори и инженери. За работа на други планети се търсеха само най-последните модели висококвалифицирани специалисти и от осемте милиарда земно население ежегодно там се отправяха само няколко милиона души. Естествено, не всеки жител на Земята можеше да попадне в тяхното число.

Но всеки можеше да се надява, че поне на някое от децата му ще се падне щастието да работи на друга планета.

Джордж смътно съзнаваше защо така се вълнуват неговите родители, и в онова дъждовно утро единствено само страхът, че може да угасне радостното изражение върху лицето на баща му, когато той се върне в къщи и покаже как се е научил да чете, смущаваше безгрижното му детско съзнание.

Събраха децата в просторната зала на градския Дом на образованието. През този месец по всички краища на Земята в милиони местни домове на образованието се събираха такива групи деца. Сивите стени и напрегнатостта на децата, които се притесняваха от непривичното празнично облекло, навяха на Джордж тъга.

Той инстинктивно постъпи като другите: откри група деца, които живееха на един етаж с него, и се присъедини към тях.

Тревелиян, момчето от съседната квартира, все още ходеше с дълги букли, а от малките бакенбарди и редки червеникави мустаци, които му предстоеше да пусне веднага щом стане физиологически способен да стори това, го отделяха още много години.

Тревелиян, за когото Джордж тогава беше още Джорджи, възкликна:

— Аха! Изплаши се, изплаши се!

— Съвсем не! — възрази Джордж и след това доверително му съобщи: — А татко и мама сложиха на моята масичка напечатан лист и когато аз се върна в къщи, ще им прочета всичко до последната думичка. Ясно ли ти е! В този момент най-голямо мъчение за Джордж представляваха собствените му ръце, които той не знаеше къде да дене. Бяха му строго наредили да не чеше главата си, да не си трие ушите, да не бърка в носа си и да не пъха ръцете си в джобовете. Какво да прави тогава с тях?

Но изведнъж всичко се свърши: по залата внезапно се разнесе усилен от високоговорителите женски глас — и веднага настъпи тишина.

— Деца — произнесе гласът, — сега ние ще извикваме вашите фамилии. Този, който чуе своята фамилия, трябва веднага да се приближи към един от служителите, които стоят покрай стената. Виждате ли ги? Те са облечени в червена униформа и вие лесно ще ги забележите. Момиченцата ще отидат надясно, момченцата — наляво. А сега вижте кой човек в червено се намира най-близо до вас...

Изминаха много дни, докато Джордж свикне с новата си чудесна способност. Той така бързо чете на баща си на глас, че Плейтен старши от умиление не можа да сдържи сълзите си и побърза да сподели тази радостна новост с роднините си.

Джордж бродеше по града, четеше всички надписи, които му се изпречваха на пътя, и не преставаше да се удивява, че е било време, когато той не ги е разбирал.

Той се опитваше да си представи как така не е могъл да чете, и не можеше. Струваше му се, че винаги е умеел да чете. Винаги.

* * *

Към осемнадесетата си година Джордж се превърна в мургав юноша със среден ръст, но поради това, че беше слаб, изглеждаше по-висок, отколкото беше в действителност. А набитият, широкоплещест Тревелян, който беше може би само с дюйм по-нисък от него, изглеждаше както и преди истинско мъниче. Обаче през последната година той стана много самолюбив и на никого не позволяваше безнаказано да употребява това прозвище. Впрочем, истинското си име той харесваше още по-малко и затова го наричаха просто Тревелян или с някакво прилично звучащо съкращение на фамилията му. А за да подчертае още повече възмъжаването си, той упорито си оставяше бакенбарди и не бръснеше острите си като четина мустачки.

Сега той беше се изпотил от вълнение и Джордж, който по това време също беше заменил галеното „Джорджи“ с едносричното гърлено „Джордж“, го наблюдаваше с насмешка.

Те се намираха в същата огромна зала, в която вече ги бяха събирали веднъж преди десет години (и където оттогава те не бяха влизали). Струваше им се, че неясен сън от далечното минало внезапно се е превърнал в действителност. В първите минути Джордж се учуди, като откри, че сякаш всичко тук беше станало по-тясно, но след това съобрази, че сам беше пораснал.

Сега бяха се събрали по-малко от онзи, първия път, и то само младежи. За девойките беше определен друг ден.

Юношите един след друг излизаха от контролните стаи. Намръщени и явно чувствувайки се неловко, те вземаха дрехите и вещите си и отиваха да узнаят резултатите.

Най-после извикаха Джордж, но не по радиото както оня път — фамилията му се появи на специално светлинно табло.

Джордж махна с ръка на Тревелян.

— Дръж се, Трев! Не се вълнувай!

Когато влизаше в контролната стая, той беше щастлив. Именно щастлив!

— Джордж Плейтен? — попита човекът, който седеше зад масата.

— Да, аз съм Джордж Плейтен, сър.

— Така и кажете. Аз съм доктор Зекери Антонели. Сега ние с вас ще се запознаем по-отблизо.

Той внимателно, присвил очи, разглеждаше срещу светлината малки късчета лента.

Джордж вече не се чувствуваше щастлив.

Доктор Антонели разтвори една доста обемиста папка и внимателно постави лентата до нея.

— Тук е казано, че искате да станете програмист.

— Да, докторе.

— Това е много отговорна и сложна професия. Уверен ли сте, че тя е по силите ви.

— Да, сър.

— Болшинството от хората, които още не са получили образование, не се спират на никаква конкретна професия. Изглежда, боят се да не си навредят.

— Вероятно това е така, сър.

— А вас не ви ли плаши това?

— Мисля, че по-добре ще е да бъда откровен, сър.

Доктор Антонели кимна, но изражението на лицето му си остана същото.

— Защо искате да станете програмист?

— Аз съм чел за програмирането, сър — каза той.

— Какво?

Върху лицето на доктора се изписа неподправено изумление.

— Аз съм чел за програмирането, сър — повтори той. — Аз купих книга на тази тема и я изучавах.

— Книга, предназначена за дипломирани специалисти?

— Да, сър.

— Но нали знаете, че това няма абсолютно никакво значение! Колкото и да ви привлича една професия, вие няма да я получите, ако устройството на вашия мозък ви прави пригоден за друга професия. Известно ви е това, нали?

— Говориха ми за това — предпазливо отговори Джордж.

— Тогава повярвайте ми, то е истина.

Джордж замълча.

— А кой знаеше за тези ваши занятия?

— Никой. Докторе, аз не исках да сторя нищо лошо!

— Кой казва, че е лошо? Просто е безполезно.

Като се замисли дълбоко, доктор Антонели несъзнателно преместваше от място на място късчетата лента, които беше разглеждал в началото на техния разговор. Най-после той произнесе:

— Така ние нищо няма да решим. Дайте да се заемем с вашия анализ!

Към слепите очи на Джордж допряха проводници. Раздаде се бръмчене и отново в мозъка му възникна ясен спомен за това, което се бе случило с него тук преди десет години.

Ръцете на Джордж лепнеха от пот, сърцето му отчаяно биеше. Защо, защо каза на доктора, че тайно четете книги?

Виновно за всичко беше неговото самолюбие. Поиска му се да блесне със своята предприемчивост и самостоятелност, а вместо това той продемонстрира своето невежество и опълчи доктора срещу себе си. (Той чувствуваше, че Антонели го намрази за самодоволната му разпуснатост.)

А сега той така се беше възбудил, че анализаторът, разбира се, ще покаже пълна безсмислица.

Той не забеляза кога именно бяха снели проводниците от слепоочията му. Той само изведнъж осъзна, че докторът стои пред него и замислено го гледа. А проводниците вече ги нямаше. С отчаяно усилие на волята си Джордж успя да се овладее. Той напълно се прости с мечтата си да стане програмист. За някакви десет минути тя окончателно се разсея.

— Навярно, няма? — унило попита той.

— Какво няма?

— От мене няма да излезе програмист.

Докторът потърка нос и каза:

— Облечете се, вземете си нещата и идете в стая 15-С. Там ще ви чакат вашите документи и моето заключение.

Служител в червена униформа го поведе по коридорите, пълни с делова суетня, покрай стаи, във всяка от които се помещаваше една или друга група специалисти — някъде два, а някъде и пет човека: механици-мотористи, инженери-строители, агрономи... Съществуваха стотици различни професии и значителна част от тях ще бъде представена през тази година поне с един или двама жители от родния му край.

В тази минута Джордж ги ненавиждаше всички: статистици, счетоводители — и тези, които бяха по-важни, и тези, които бяха по-незначителни. Той ги ненавиждаше за това, че те вече получиха своите знания и им беше ясна по-нататъшната им съдба, а него самия, все още необучения, го чакаше някакво ново протакане.

Най-после той се добра до вратата с номер 15-С. Въведоха го в празна стая и го оставиха сам. За миг самочувствието му се повдигна.

Вратата в ниската, висока около половин човешки бой преградка се плъзна и в стаята влезе възрастен мъж. Той се усмихна, като показва равните си, явно фалшиви зъби, обаче на руменото му лице нямаше бръчки, а гласът му беше запазил звучността си.

— Добър вечер, Джордж — каза той. — Виждам, че този път в нашия сектор е попаднал само един от вас.

Джордж почувствува раздразнение.

— Аз нищо не разбирам, сър — каза той. — Каква е моята квалификация? Какво става?

— Спокойно, мили мой! Нищо страшно. Това би могло да се случи с всеки. — Той му протегна ръка и Джордж машинално я взе, като почувствува енергичното му ръкуване. — Седнете. Казвам се Сем Еленфорд.

Джордж нетърпеливо кимна.

— Аз искам да знам в какво се състои работата, сър.

— Естествено. Първо, Джордж, вие не можете да бъдете програмист. Мисля, че вече сам сте се досетили за това.

— Да — с мъка се съгласи Джордж. — Но какъв ще бъда тогава?

— Много е трудно да се обясни, Джордж. — Той замълча и след това отчетливо произнесе: — Никакъв.

— Какво?

— Никакъв!

— Какво значи това? Защо вие не можете да ми дадете професия?

— Ние тук сме безсилни, Джордж, ние нямаме избор. За нас решава устройството на вашия мозък.

Лицето на Джордж потъмня, очите му се облециха.

— Моят мозък не го бива за нищо?

— Трудно е да се каже. Но по отношение на професионалната квалификация — можете да считате, че той действително не е годен за

нищо.

— С други думи, аз не съм способен да получа образование?

— Да, именно.

— Но това е безумие! Та аз съм умен! Аз мога да разбера... — Той безпомощно се огледа, сякаш търсеше някаква възможност да докаже, че мозъкът му работи нормално.

— Вие неправилно ме разбрахте — много сериозно произнесе Еленфорд. — Вие сте умен. За това въпрос не става. Нещо повече, вашият интелект е даже по-висок от средния. За съжаление, това няма никакво отношение към обстоятелството, подхожда ли той за усвояване на знания. Въобще тук почти винаги попадат умни хора.

— Но аз никога не съм чувал нито за един човек без професия — възрази той.

— Такива хора са малко — отговори Еленфорд. — И ние ги пазим.

— Пазите? — Джордж почувствува как в неговата душа растат смущението и страхът.

— Вие се намирате под опекуството на планетата, Джордж. От момента, когато влязохте в тази врата, ние пристъпихме към своите обязанности. — И той се усмихна.

Това беше добродушна усмивка. Но на Джордж тя се стори като усмивка на собственик, усмивка на възрастен, отправена към безпомощно дете.

— Значи аз попаднах в затвор? — попита той.

— Нищо подобно. Вие просто ще живеете със себеподобните си.

„Със себеподобните си!“ Тези думи като гръм екнаха в ушите на Джордж.

— На вас ви са необходими особени условия. Ние ще се погрижим за вас — каза Еленфорд.

За свой ужас Джордж изведнъж заплака. Еленфорд се отдръпна в другия край на стаята и даде вид, че се замисля над нещо.

Джордж напрегна всичките си сили и риданията му се смениха с хълцане, а след това му се удаде да сподави и тях. Той мислеше за своя баща, за майка си, за другарите си, за Тревелиян, за своя позор...

— Та нали се научих да чета! — възмути се той.

— Всеки нормален човек може да се научи на това. На нас никога не ни се е случвало да се срещаме с изключения. Но именно на

този етап ние откриваме... мм... изключения. Когато вие се научихте да четете, Джордж, ние узнахме за особеностите на вашето мислене. Дежурният лекар още тогава съобщи за известно негово своеобразие.

— Нима не можете да пробвате да ми дадете образование? Та вие даже и не се опитахте да направите това. Целия риск аз ще взема върху себе си.

— Законът ни забранява това, Джордж. Но послушай, всичко ще бъде добре. На вашите родители ние ще представим работата така, че това няма да ги огорчи. А там, където ще живеете, вие ще се ползвате с някои привилегии. Ние ще ви дадем книги, и вие ще можете да изучите всичко, което пожелаете.

— Да събирам знания по зрънце! — горко произнесе Джордж. — И към края на живота си ще зная точно толкова, колкото е необходимо, за да стана дипломиран младши служител в отдела за кламери.

— Обаче, ако не се лъжа, вие вече пробвахте да се учите по книги.

Джордж замря. Страшна догадка прониза мозъка му.

— Ах, ето какво било...

— Кое?

— Този ваш Антонели! Той иска да ме погуби!

— Не, Джордж, вие се лъжете.

— Не ме разубеждавайте! — Безумна ярост завладя Джордж. — Тази гнусна твар е решила да си отмъсти за това, че аз се оказах много умен за него. Аз четях книги и се опитвах да се подготвя за професията на програмист. Добре, какъв откуп искате? Пари? Няма да ги получите. Аз си отивам и когато разкажа за това...

Гласът му премина в крясък.

Еленфорд поклати глава и натисна някакво копче.

* * *

Както му бяха обещали, за Джордж се погрижиха. Обкръжиха го с внимание и бяха неизменно добри — на Джордж му се струваше, че сам той точно така би се отнасял с болно котенце.

Казаха му, че е длъжен да се овладее и да си намери някакъв интерес в живота. След това му обясниха, че болшинството от тези,

които попадат тук, отначало винаги се отдават на отчаянието и че с времето това ще мине. Но той даже не ги слушаше.

Само доктор Еленфорд посети Джордж и му разказа, че са съобщили на родителите му, че той е получил особено назначение.

— А те не знаят ли? — промърмори Джордж.

Еленфорд побърза да го успокои:

— Ние не се впуснахме в подробности.

Отначало Джордж отказваше да яде и храната му я въвеждаха с инжекции във вените. Скриха от него остриите предмети и поставиха охрана. В стаята му се засели Хали Омани и флегматичността на нигериеца подействува успокояващо на Джордж.

Веднъж, когато му беше ужасно скучно, Джордж помоли за някаква книга. Омани, който сам постоянно четеше нещо, повдигна глава и широко се усмихна. Понеже не желаше да им доставя удоволствие, Джордж едва не се отказа от молбата си, но след това помисли: „А не е ли все едно?“

Той не уточни какво би искал да чете и Омани му донесе книга по химия. Текстът беше напечатан с големи букви, съставен от кратки думи, и се поясняваше от множество картинки. Това беше книга за юноши и Джордж с ярост я удари в стената.

Такъв ще бъде винаги. Цял живот той ще остане юноша, човек, който не е получил образование, и за него ще пишат специални книги. Изгаряйки от ненавист, той лежеше на кревата и гледаше тавана. Обаче след час, намръщен, стана, вдигна книгата и се зае да чете.

След неделя той я свърши и помоли за друга.

— А първата да отнеса ли обратно? — попита Омани.

Джордж се намръщи. Някои неща той не разбра, но още не беше толкова загубил чувството за собствено достойнство, за да признае това.

— Впрочем, нека да остане — каза Омани. — Книгите са предназначени за това — да ги четат и препрочитат.

Това стана в същия ден, когато той най-после прие поканата на Омани да огледа заведението, в което се намира. Той се тътреше след нигериеца, хвърляйки наоколо бегли, изпълнени със злоба погледи.

Е да, това място не беше затвор! Нямаше нито заключени врати, нито стени, нито охрана. То напомняше на затвор само с това, че обитателите му не можеха да го напуснат.

И все пак приятно беше да видиш десетки подобни на тебе хора. Защото много леко може да ти се стори, че в целия свят само ти единствен си така унижен.

— А колко човека живеят тук? — промърмори той.

— Двеста и пет, Джордж, и това не е единственото в света заведение от такъв род. Те са хиляди.

Омани се спря на прага на стая, в която имаше малка телевизионна уредба и портативна изчислителна машина. Пред екрана седяха пет-шест души.

— Класна стая — поясни Омани.

— Какво значи това? — попита Джордж.

— Тези юноши получават образование — отговори Омани. — Но не по обикновен начин — бързо добави той.

— Тоест, те получават знания капка по капка?

— Да. Именно така са се учили в древността.

Откакто той дойде в приюта, винаги му напомняха за това. Но какъв е смисълът? Даже да предположим, че някога човечеството не е знаело за диатермичната пещ. Следва ли от това, че той трябва да се задоволява със сурово месо в свят, в който всички го ядат варено или пържено?

— Какъв е смисълът от това събиране троха по троха? — попита той.

— Все пак нужно е да се запълни с нещо времето, Джордж, а освен това на тях им е интересно.

— А каква им е ползата?

— Те се чувствуват по-щастливи.

Джордж мислеше над това даже когато легна да спи. На другия ден той промърмори, обръщайки се към Омани:

— Ще ми покажеш ли класа, където ще мога да науча нещо за програмирането?

— Разбира се — охотно се съгласи Омани.

* * *

Работата вървеше бавно и това възмущаваше Джордж. Защо някой си много пъти обяснява едно и също нещо? Защо той сам чете и

препрочита някакво изречение, а след това, като погледне математическата формула, не я разбира веднага? А на хората, които са въвн от стените на приюта, това не им струва особено усилие.

Няколко пъти той зарязваше занятията. Веднъж не отиде в класовете цяла неделя. Но винаги се връщаше обратно. Дежурният възпитател, който ги съветваше какво да четат, изглежда, не забелязваше поведението му.

Джордж знаеше, че скоро навсякъде по Земята ще започне Олимпиадата и младите хора, борейки се за места на другите планети, ще се състезават помежду си, като показват професионалното си майсторство. По цялата Земя ще цари празнична атмосфера, вълнение, нетърпеливо очакване на последните новости от състезанията. Ще пристигнат важни агенти от далечни планети. Победителите ще бъдат увенчани със слава, но и потърпелите поражение ще намерят с какво да се утешат.

Колко много книги бяха написани за това! Как той сам като момче всяка година с интерес беше следил олимпийските състезания! И колко много негови лични планове бяха свързани с това...

Джордж Плейтен с едва скрита в гласа си тъга каза:

— Утре е Първи май. Началото на Олимпиадата!

Това предизвика първото му скарване с Омани и разсърден, като натъртваше всяка дума, той изрече пълното название на заведението, в което се намираше Джордж.

Впил погледа си в Джордж, Омани ясно произнесе:

— Приют за слабоумни.

* * *

Джордж Плейтен почервеня. За слабоумни! Отчаян, той прогони тази мисъл и глухо каза:

— Аз си отивам.

Той изрече това, без да мисли, и смисълът на тези думи достигна до съзнанието му едва когато сам ги чу.

Омани, който отново беше се зачел, повдигна глава.

— Какво каза?

Но сега Джордж ясно съзнаваше какво говори.

— Аз си отивам.

— Що за глупост! Седни, Джордж, и се успокой!

— Току-що ти ме нарече слабоумен.

— Извини ме. Ще останеш, нали?

— Ти какво, опитваш се да ме задържиш?

Омани стисна дебелиите си устни.

— Не, не се опитвам. Това си е твоя лична работа.

Джордж вече стоеше пред вратата. Той се огледа през рамо.

— Аз си отивам.

После се върна, за да вземе джобния си несесер.

— Надявам се, че нямаш нищо против, ако взема някои от моите вещи?

Омани сви рамена. Той пак се изтегна в леглото си и с безразличен вид продължи да чете.

Джордж отново се задържа на прага, но Омани даже не го погледна. Като скръцна със зъби, Джордж се обърна, бързо закрачи по безлюдния коридор и излезе в потъналия в нощната мъгла парк.

Той очакваше да го задържат в парка, но никой не го спря. Отби се в нощната закусвалня да попита за пътя към летището и мислеше, че стопанинът веднага ще извика полиция, но това не стана. Джордж повика скимер и шофьорът го откара до летището, без да го пита за нищо.

Обаче всичко това не го радваше. Когато пристигна на летището, на душата му беше много тежко. По-рано той не беше се замислял над това, какво го очаква във външния свят. А се оказа сред хората, които имаха професия. В закусвалнята над касата беше укрепена пластмасова пластинка с името на ръководителя. Еди-кой си, дипломиран готвач. Човекът, който управляваше скимера, имаше права на дипломиран шофьор. Джордж остро почувствува незавършеността на своята фамилия и от това имаше усещане като че ли е гол, даже полошо — струваше му се, че са му одрали кожата. Но той не забелязаше един подозрителен поглед, отправен към него. Никой не го спря, не му поиска професионално удостоверение.

„На кого ще му дойде наум, че има хора без професия?“ — помисли си Джордж с тъга.

Той купи билет до Сан Франциско за стратоплана, който излиташе в 3 часа през нощта. Другите стратоплани за големите

центрове на Олимпиадата излитаха само сутрин, а Джордж се боеше да чака. Даже и сега той се притаи в най-забутания ъгъл на чакалнята и започна да следи за полицаи. Но те не се появиха.

В Сан Франциско той прилетя още преди обед и градският шум се стовари отгоре му като гръм. Той никога още не беше виждал такъв голям град, а за последните една и половина години привикна към тишина и спокойствие.

Да, и освен това беше месецът на Олимпиадата. Когато Джордж изведнъж съобрази, че именно с това се обяснява особеният шум, възбуждение и суматоха, той почти забрави за собственото си отчаяно положение.

За удобство на пристигащите пътници на летището бяха поставени олимпийски табла, пред които се трупаха големи тълпи. За всяка основна професия беше определено отделно табло, на което се виждаше адресът на Олимпийската зала, където през този ден се провеждаше състезание по съответната професия. След това се изброяваха участниците с указание на рождените им места и накрая се съобщаваше името на планетата, ако има такава, която поръчваше такива специалисти.

* * *

При входа на залата имаше опашка. Олимпиадата на металурзите обещаваще вълнуваща и напрегната борба. Във всеки случай така поне утвърждаваше надписът, който гореше високо в небесата и, изглежда, така мислеха и хората, които се тълпяха пред входа.

Джордж така дълбоко се замисли, че трепна, когато до рамото му леко се докосна нечия ръка и вежлив глас произнесе:

— Вие чакате ли ред, млади момко?

Опашката се беше придвижила и Джордж откри, че пред него се е образувала празнина. Той бързо се премести напред и промърмори:

— Извинете, сър.

Два пръста внимателно го хванаха за лакътя. Той уплашено се огледа.

Стоящият зад него човек весело му кимна. Косите му бяха прошарени, а под сакото си носеше старомодна жилетка, която се

закопчаваше отпред с копчета.

— Аз не исках да ви обидя — каза той.

— Нищо.

— Тогава добре! — Изглежда, старикът беше разположен да си побъбри. — Помислих, че може би случайно сте спрели тук поради опашката и че вие може би сте...

— Какъв? — рязко попита Джордж.

— Участник в състезанията, естествено. Вие сте толкова млад.

Джордж се отвърна. Той не беше настроен за благодушно бърбене и изпитваше злоба към всички любители да си пъхат носа в чуждите работи.

Внезапно му хрумна нова мисъл. Не го ли търсят? Може би тук вече са съобщили неговите белези или са изпратили фотографията му? Може би този, Белокосия, зад него просто търси предлог по-добре да разгледа лицето му?

* * *

Залата не беше голяма и имаше форма на удължен овал. Зрителите се разполагаха в двете галерии, които опасваха залата, а участниците в състезанието — долу, в средата, върху дълга и тясна сцена. Уредите бяха вече монтирани, а на таблото над всяко работно място засега светеха само фамилиите и номерата на състезаващите се. Самите участници бяха на сцената. Едни четяха, други разговаряха. Някои внимателно разглеждаха ноктите си. (Добрият тон изискваше те да проявяват пълно равнодушие към предстоящото изпитание, докато не бъде даден сигнал за започване на състезанието.)

Джордж прегледа програмата, която се подаде от облегалото на неговото кресло, когато той натисна копчето, и намери фамилията Тревелиан. Тя стоеше под номер дванадесети и за огорчение на Джордж, мястото на приятеля му се намиреше в другия край на залата. Той откри участника с номер дванадесети: последният, пъхнал ръце в джобовете си, стоеше с гръб към своя уред и гледаше към галериите, сякаш броеше зрителите. За съжаление Джордж не виждаше лицето му.

Но въпреки това той веднага позна Трев.

Джордж се отпусна в креслото. Ще успее ли Трев? От чувството за дълг той му желаше най-високи резултати, но в душата му нарастваше бунт. Той, Джордж, човек без професия, седи тук като обикновен зрител, а Тревелиан, дипломиран металург, специалист по цветни метали, участва в Олимпиадата.

Джордж не знаеше беше ли участвувал Тревелиан в Олимпиадата през първата година след получаването на професия. Намираха се и такива смелчаци: или човекът беше много уверен в себе си, или много бързаше. В това се криеше определен риск. Колкото и ефективен да беше процесът на обучението, годината, проведена на Земята след получаването на образование („за да се смажат неработените знания“, както гласеше поговорката), осигуряваше по-високи резултати.

Ако Тревелиан участвуваше за втори път в състезанията, то може би той не е чак толкова преуспял. Джордж забеляза, че тази мисъл до известна степен му е приятна и от това почувствува срам.

Лампите над главите на зрителите и светещите стени угаснаха. Ярък поток от светлина нахлу на сцената, там, където се намираха участниците в състезанието.

Джордж отново се опита да разгледа Тревелиан, но той беше много далеч.

— Уважаеми новиански гости, уважаеми дами и господа! — раздаде се ясният глас на диктора. — Сега ще започнат Олимпийските състезания на металурзите, специалисти по цветните метали. В състезанието ще вземат участие...

Дикторът продължаваше да съобщава други официални сведения, отнасящи се до номера на състезанието, метода на хронометриране и пресмятане на точките. Най-после той стигна до най-важното, и публиката замря, обърнала се цялата в слух.

— Всеки участник в състезанието ще получи парче сплав с неизвестен състав. Нужно е той да извърши количествен анализ на тази сплав и да съобщи всички резултати с точност до четвъртия десетичен знак. За целта всички състезаващи се ще си служат с микроспектрографи на Бимен, модел „МД-2“, всеки от които в момента е неизправен.

Зрителите одобрително зашумяха.

— Всеки участник е длъжен да определи неизправността на своя уред и да я отстрани. За това им са дадени инструменти и запасни части. Обаче нужната част може да не се окаже сред тях и ще трябва да бъде поискана. Времето, което ще бъде необходимо за нейното доставяне, ще се приспадне от общото време, употребено за изпълнение на задачата. Готови ли са всички участници?

На таблото над пети номер светна тревожен червен сигнал. Номер пет побягна в залата и бързо се върна.

Зрителите добродушно се разсмяха:

— Готови ли са всички?

Таблата останаха тъмни.

— Има ли някакви въпроси?

Както и по-рано — нищо.

— Можете да започнете!

* * *

Разбира се, никой от зрителите нямаше възможност непосредствено да определи как протича работата на всеки участник. Известна представа за това можеха да дадат само надписите, които се запалваха на таблата. Впрочем, това нямаше абсолютно никакво значение. Сред зрителите само металург, ако тук имаше такъв, би могъл да вникне в същността на състезанието. Но беше важно кой ще победи, кой ще заеме второ, а кой — трето място. За онези, които залагаха на участниците (а на това не бяха в състояние да попречат никакви закони), само това беше важно. Всичко друго не ги интересуваше.

Джордж както всички следеше състезанието с интерес, като поглеждаше ту към един, ту към друг участник. Той видя как един, служейки си ловко с някакъв малък инструмент, сне капака от своя спектрограф; как друг се взираше в екрана на апарата; как трети спокойно поставяше своето парче сплав в апарата и как четвърти въртеше копчето за настройка, при това толкова внимателно, че за миг изглеждаше застинал в пълна неподвижност.

Тревелиян, както и останалите участници, беше напълно погълнат от своето изследване. Но как вървят работите му, Джордж не можеше

да разбере.

На седемнадесетото табло започнаха да се появяват светещите букви на резултата от анализа: „Алуминий — 41,2649; магнезий — 22,1914; мед — 10,1001.“

И на другите табла все повече светваха цифри.

Зрителите се вълнуваха.

Джордж недоумяваше как участниците могат да работят в такъв шум. Дойде му наум обаче, че може би така е даже по-добре: защото първокласният специалист най-добре работи в напрегната обстановка.

На седемнадесетото табло се запали червена рамка, която означаваше край на работата и седемнадесети номер стана от своето място. Четвърти номер изостана само с две секунди. След това завърши още един и още един. Червените рамки все по-често заблестяха на различните табла.

Тревелян продължаваше да работи, определяйки вече последните компоненти от своята сплав. Той се надигна, когато почти всички участници вече стояха. Последен стана пети номер и публиката го приветствува с иронически възгласи.

Обаче това още не беше краят. Заключение на журито, естествено, се бавеше. Времето, употребено за цялата операция, имаше голямо значение, но не по-малко важна беше и точността на резултатите. И освен това задачите не бяха еднакво трудни. Ето защо беше необходимо да се отчетат много фактори.

Най-после се разнесе гласът на диктора:

— Победител в състезанието, изпълнил задачата за четири минути и дванадесет секунди, правилно определил неизправността и получил верен резултат с точност до седем десетхилядни от процента, участникът с номер... седемнадесети, Хенрих Антон Шмидт от...

Останалото се загуби в невъобразим рев. Второ място зае осми номер, трето — четвърти, чийто добър показател за време беше развален от пет стотни от процента грешка в количественото съдържание на ниобия. Дванадесети номер даже не беше споменат, ако, разбира се, не се счита фразата „... а останалите участници...“

Джордж се промъкна до служебния изход и откри, че тук вече се бяха събрали множество хора-родственици. Той не видя ни едно познато лице. Сан Франциско беше така далеч от родния им край, че

Трев едва ли е пристигнал тук заедно с близките си, които сега опечалени биха го очаквали при входа.

Като се усмихваха смутено и се кланяха в отговор на приветствията, на изхода се появиха участниците в съревнованието. Всеки от тези, които събраха по много точки, увличаше със себе си част от хората, подобно на магнит, който се движи по куп железни стърготини.

Когато излезе Тревелян, при входа почти нямаше хора. В сурово стиснатите му уста димеше цигара. Гледайки в земята, той зави, за да си отиде.

Джордж се спусна напред.

— Трев!

Тревелян изумен се обърна. Той с недоумение погледна към Джордж и веднага му протегна ръка.

— Джордж Плейтен! Гледай ти...

Радостното изражение, което се беше появило на лицето му, веднага угасна и ръката му се отпусна, преди Джордж да успее да я стисне.

— Беше ли там — Тревелян кимна с глава към залата.

— Бях.

— Вероятно си разочарован?

Той захвърли цигарата и като гледаше към улицата, където бавно разсейващата се тълпа окръжаваше скимерите и желаещите да попаднат на следващите състезания вече образуваха нови опашки, я смачка с крак.

— Този проклет спектрограф на Бимен!

— Ако ти предварително си знаел, че ще ви дадат спектографа на Бимен, защо не си се запознал с него? — попита Джордж.

— Нямаше го в моите ленти.

— Но ти би могъл да прочетеш... книги.

Тревелян така втръчено го изгледа, че той едва промърмори последната дума.

— Ти какво, подиграваш ли ми се? — каза Тревелян. — Остроумничиш ли? Нима мислиш, че като прочета някаква си книга, аз ще запомня толкова, че да се сравнявам с тези, които действително знаят?

— Мисля...

— А ти пробвай. Пробвай... Да, впрочем, а ти каква професия получи? — изведнъж злобно попита Тревелян.

— Знаеш ли...

— Разказвай, разказвай. Щом тук пред мен се показваш толкова умен, нека видим какъв си станал. Щом все още си тук, на Земята, явно, не си програмист и значи твоята специална професия не е чак толкова важна.

— Слушай, Трев — каза Джордж — закъснявам за среща...

Той отстъпи, като се опитваше да се усмихне.

— Не, няма да избягаш! — Обхванат от гняв, Тревелян като бесен се хвърли към Джордж и го сграбчи за сакото. — Отговаряй! Защо се боиш да ми кажеш? Какъв си ти? Пъхаш ми в носа моето поражение, а сам? Това няма да го бъде, чуваш ли?

Побеснял, той тресеше Джордж, който се опитваше да се отскубне. Така, като се бореха отчаяно и едва се крепяха да не паднат на земята, те се движеха през залата. Изведнъж Джордж чу гласа на Съдбата — суровия глас на полицаия:

— Стига! Достатъчно! Прекратете това!

Сърцето на Джордж мъчително се сви и се превърна в късче олово. Сега полицаят ще ги попита за имената и ще поиска от тях да удостоверят личностите си, а Джордж няма никакви документи. След първите въпроси ще се изясни, че той няма и професия. А Тревелян, озлобен от своя неуспех, разбира се, ще побърза да разкаже за това на всички познати в родния край, за да задоволи собственото си уязвено самолюбие.

Това Джордж не би могъл да понесе. Той се отскубна и се хвърли да бяга, но на рамото му се отпусна тежката ръка на полицаия.

— Ей, почакайте! Покажете, моля, вашето удостоверение!

Тревелян шареше по джобовете си и говореше отсечено и зло:

— Аз съм Арманд Тревелян, металург по цветни метали. Участвах в Олимпиадата. А този тук проверете добре, сержант!

Джордж стоеше безмълвен пред тях. Нямахше сили да промълви нито дума. Устните му пресъхнаха, гърлото му се сви.

Изведнъж се раздаде още един глас, спокоен и вежлив.

— Извинете, сержант, мога ли да ви помоля за минутка?

Полицаят отстъпи назад.

— Какво желаете, сър?

— Този млад момък е мой гост. Какво се е случило?

Джордж се огледа и остана поразен. Това беше същият беловлас мъж, който седеше редом с него на Олимпиадата. Беловласия добродушно кимна на Джордж.

Негов гост? Да не би той да се е побъркал?

— Тези двама се сбиха, сър — обясни полицаят.

— Вие предявявате ли към тях някакво обвинение? Има ли щети?

— Не, сър.

— В такъв случай аз вземам отговорността върху себе си.

Той показа на полицая малка картичка и последният веднага отстъпи.

— Почакайте... — възмути се Тревелян, но полицаят свирепо го прекъсна:

— Какво? Имате ли някакви претенции?

— Аз само...

— Тръгвайте! И вие също... Разпръсквайте се, разпръсквайте се!

Събралата се наоколо тълпа с нежелание започна да се разпръсква.

Джордж покорно тръгна с Беловласия към скимера, но изведнъж решително спря.

— Благодаря ви — каза той, — но аз не съм ваш гост. (Може би по някаква случайност са го помислили за някого другиго?)

Но Беловласия се усмихна и каза:

— Сега вече сте мой гост. Разрешете да ви се представя. Аз съм Ладислас Индженеску, дипломиран историк.

— Но...

— Уверявам ви, нищо лошо няма да ви се случи. Исках просто да ви избавя от неприятния разговор с полицая.

— Защо?

— Искате да знаете причината? Е добре, така да се каже, ние с вас сме почетни земляци. Та нали дружно се вълнувахме за един човек? А земляците, даже и само почетни, трябва да се поддържат помежду си. Съгласен ли сте?

И Джордж, като не вярваше нито на Индженеску, нито на себе си, все пак влезе в скимера. Те се издигнаха във въздуха, преди той да успее да откаже.

През време на краткия полет със скимера Индженеску поддържаше разговора, като любезно показваше забележителностите на града и разказваше за други Олимпиади, на които му се е случвало да присъствува. Джордж го слушаше разсеяно и когато Индженеску замълчаваше, само неясно мънкаше и с вълнение следеше направлението на полета.

Ами ако изведнъж се издигнат към отвърстието в защитния купол и напуснат града?

Но скимерът се сниши и Джордж едва забележимо въздъхна с облекчение. В града той се чувствуваше по-безопасно.

Скимерът се спусна върху покрива на някакъв хотел, право до горната му врата, и когато слязоха, Индженеску го попита:

— Нали няма да ми откажете да обядвате с мен?

— С удоволствие — отговори Джордж и се усмихна съвсем искрено. Времето за втората закуска отдавна мина и стомахът му се свиваше от глад.

Те ядяха мълчаливо. Смрачи се и стените автоматически светнаха („Почти денонощие откак съм на свобода — помисли Джордж.“)

Едва когато вече пиеха кафето, Индженеску заговори:

— Вероятно искате да знаете защо поисках да ви помогна? О, не се плашете, аз не умея да чета мисли. Как да ви кажа, просто моята професия ми позволява по най-незначителната външна реакция да съдя за мислите на човека. Разбирате ли?

Джордж отрицателно поклати глава.

— Когато ви видях — каза Индженеску, — вие стояхте на опашката, за да гледате Олимпиадата, но вашите микрореакции не съответствуваха на това. Нито изражението на лицето, нито движенията на ръцете ви. Затова реших, че е възможно вие сами да не съзнавате какво ви е. И като не успях да се съдържа, последвах ви, даже седнах редом. След състезанието отново тръгнах след вас и подслушах разговора ви с вашия познат. От този момент вие се превърнахте за мен в такъв интересен обект за изследване, простете ми, ако това звучи безсърдечно, че аз просто не можех да допусна да ви арестуват... кажете ми, какво ви тревожи?

Джордж се измъчваше, не знаейки какво да реши.

— Разбира се, това, което ще ми съобщите на мен като на социолог, е професионална тайна — каза Индженеску. — Разбирате ли какво значи това?

— Не, сър.

— Това значи, че от моя страна ще бъде нечестно, ако разкажа на някого независимо с каква цел за това, което ще науча от вас. Нещо повече, никой няма право да ме застави да сторя това.

— А аз мислех, че сте историк — подозрително каза Джордж.

— Това е така.

— Но вие сами току-що казахте, че сте социолог?

Индженеску се заля от смях.

— Не се сърдете, млади момко — извини се той, когато му попремина. — Но аз не на вас се смеех. Аз се смях на Земята, на това, какво голямо значение придава тя на точните науки, и на някои практически следствия от това увлечение. Бас държа, че сте в състояние да ми изброите всички раздели на строителната технология или приложната механика и същевременно въобще не сте чували за социологията.

— Чувал съм — предпазливо отговори Джордж и добави: — А какъв смисъл има да се мисли за това, какво е ставало в дълбока древност? Искам да кажа, че всичко това отдавна е ликвидирано. Така ли е?

— С миналото никога не може да се скъса, мили мой. То обяснява настоящето. Защо например у нас съществува такава именно система на образование?

Джордж неспокойно се размърда. Стори му се, че събеседникът му много настойчиво се връща към тази тема.

— Защото тя е най-добрата — отрязва той.

— Това е вярно. Но защо тя е най-добрата? Послушайте ме малко, ще се опитам да ви обясня. А сетне вие ще ми кажете има ли смисъл да се изучава историята. Даже преди още да започнат междузвездните полети... — Той внезапно замълча, защото забеляза върху лицето на Джордж израз на най-голямо изумление.

— Нима сте считали, че така е било винаги?

— Никога не съм се замислял над това, сър.

— Това е естествено. Обаче преди четири-пет хиляди години човечеството е било приковано към Земята. Но и тогава техниката вече

била достигнала високо ниво на развитие, а числеността на населението толкова се увеличила, че всяко задържане на техническия прогрес заплашвало да доведе до глад и епидемии. За да не се снижи нивото на техниката и за да съответствува то на ръста на населението, нужно било да се подготвят все повече и повече инженери и учени. С развитието на науката времето за обучението им непрекъснато се удължавало. Когато били открити способите за междупланетните, а след това и за междузвездните полети, този проблем още повече се изострил. Именно поради липсата на достатъчно специалисти човечеството не било в състояние цели хиляда и петстотин години да колонизира планетите, които се намирили във вън от пределите на Слънчевата система. Едва когато бил открит механизмът за запазване на знанията, в човешкия мозък настъпил прелом. Когато това станало известно на хората, появила се възможност на базата на този механизъм да се създадат образователни ленти, с чиято помощ в мозъка на човека да се въвежда определено количество готови знания. Впрочем това вече ви е известно. Това силно ускорило темповете на обучение и позволило да се подготвят хиляди и милиони специалисти, и хората вече можели да пристъпят към това, което впоследствие нарекли „запълване на Вселената“. Сега в Галактиката вече съществуват около хиляда и петстотин населени планети и техният брой ще расте до безкрайност.

Разбирате ли какво следва от това? Земята експортира образователни ленти, предназначени за подготовка на специалисти с ниска квалификация, и това осигурява единството на културата за цялата Галактика. Така например благодарение на лентите за четене ние всички говорим на един език... Не се учудвайте. Могат да съществуват и други езици и в миналото хората са говорили на тях. Те са били стотици. Освен това Земята експортира висококвалифицирани специалисти и числеността на населението ѝ не надвишава допустимия максимум. Понеже при изнасянето на специалистите се съблюдава равновесието на половете, те образуват самовъзпроизвеждащи се клетки и това способствува за ръста на населението на онези планети, където има такава необходимост. Нещо повече, за лентите и специалистите плащат със суровини, от които ние много се нуждаем и от които зависи нашата икономика. Сега разбрахте ли?

— Позволете ми да си помисля — произнесе Джордж, като затисна ушите си с ръце.

След това отпусна ръце и каза на историка:

— Можете ли да ми направите услуга, сър?

— Ако ми е по силите — любезно отговори историкът.

— Всичко, което кажа в тази стая, е професионална тайна, нали?

Така поне казахте.

— Това е така.

— Тогава уредете ми среща с някакво длъжностно лице от друга планета, например с... новианец.

Това силно удиви Индженеску.

— Наистина...

— Е, добре! Тогава свържете ме с някой новианец по видеотелефона и аз сам ще се уговоря с него за среща.

— Мислите, че това ще ви се удаде?

— Уверен съм. Ще видите.

Индженеску замислено погледна Джордж и протегна ръка към видеотелефона.

Джордж чакаше, опиянен от новото осмисляне на целия проблем и онова усещане на сила, което то даваше. Не може да претърпи неудача. Не е възможно. Той все пак ще стане новианец. Той ще напусне Земята като победител въпреки Антонели и цялата онази компания от приюта (той едва не се разсмя на глас) за слабоумни.

Джордж заби поглед в светналия екран, който трябваше да му разтвори прозорец в стаята на новианец, прозорец в пренесеното на Земята ъгълче от Новия. И той успя да постигне това само за денонощие!

Когато екранът се проясни, раздаде се гръм от смях, но на него не се появи нито едно лице, само бързо се мяркаха сенки на мъже и жени. Чу се някакъв глас, който ясно прозвуча на фона на общия шум.

— Индженеску? Пита за мен?

И ето, на екрана се появи той. Новианецът. Истински новианец.

Той беше мургав и неговите тъмни къдрави коси бяха вчесани назад. Носеше тънки черни мустачки и остра брадичка, която едва-едва закриваше долната му челюст. Но бузите му бяха така гладки, сякаш завинаги от тях беше отстранена растителността.

Той се усмихваше.

— Ладислас, това е вече много! Ние не протестираме, когато тук на Земята ни следят — разбира се, в разумни предели. Но да се четат мислите ни — така не сме се уговаряли!

— Четене на мисли ли, многоуважаеми?

— Признайте си! Знаехте, нали, че днес се готвех да ви звъня? Знаехте, че мислех само да допия ето тази чашка. — На екрана се появи ръката му и той се взря през чашката, която беше напълнена с бледолилава течност. — За съжаление, не мога да ви угостя.

Новианецът не виждаше Джордж, който се намираше във въздуха от полето на видеотелефона. И Джордж се зарадва на възможността да си поеме дъх. Нужно му беше време, за да се съвземе. Той целият сякаш се преобрази в безпокойни пръсти, които непрестанно и нервно барабаняха...

— Тук при мен се намира един младеж и аз бих ви помолил да побеседвате с него.

— Какво? — Изглежда, това съвсем не допадна на новианеца. — На каква тема?

— Не зная. Не ми е казал. Честно казано, той даже не ми е казал нито името си, нито професията си.

Джордж се опита да си придаде безразличен вид, когато погледна към видеотелефона. Всички, и новианецът, и Белокосия, всеки по своему го изучаваше, сякаш е бръмбар, забоден на топлийка. Сега Индженеску седеше в ъгъла и не го изпускаше от погледа си.

„Какви идиоти сте всички“ — напрегнато помисли той. Но те са длъжни да разберат. Той ще ги застави да го разберат.

— Днес аз присъствувах на Олимпиадата на металурзите — започна той.

— Как, нима и вие? — вежливо попита новианецът. — Изглежда, там е била цялата Земя!

— Не, многоуважаеми, но аз бях там. В състезанието участвуваше мой приятел, но никак не му провървя, защото вие дадохте на участниците уреда на Бимен, а той е получил специализация по Хенслер — очевидно остарял модел. Моят приятел знаел предварително, че запознаването с уреда на Бимен е наложително.

— И какво следва от всичко това?

— Приятелят ми цял живот мечтае да попадне на Новия. Той вече познаваше уреда на Хенслер. Знаеше, че за да попадне при вас, ще му е необходимо да се запознае и с уреда на Бимен. Затова той трябваше да усвои само няколко допълнителни сведения и може би малко да се поупражнява. Като се има пред вид, че става дума за целта на живота му, той би могъл да се справи с това...

— А къде би намерил лента с допълнителна информация? Или тук на Земята образованието се е превърнало в частно домашно обучение?

— Именно поради това той и не се е постарал да се доучи, многоуважаеми. Считал, че за това му е нужна лента и не искал даже да чуе, че без нея все пак е възможно нещо да се научи. Колкото и съблазнителна да била наградата, той въобще не се опитал да се учи без лента.

Новианецът кимна и отпи от чашата.

— А откъде другаде освен от лентите могат да се получат знания? От междузвездното пространство ли?

— От книгите. Като непосредствено се изучават уредите. Като се разсъждава.

— От книгите ли? Как е възможно да се разбират книгите, без да си получил образование?

— Книгите се състоят от думи и по-голямата част от думите са известни. Специалните термини могат да бъдат разяснени от специалистите, които вече имате.

— А как стои въпросът с четенето? Допускате ли използването на ленти за тази цел?

— Навярно ще могат да бъдат използвани, въпреки че не виждам причини, защо да не се учат да четат и по стария начин. Поне частично.

— А сам опитвали ли сте да се учите по книги? Или това са ваши теории?

Джордж хвърли бегъл поглед към Индженеску, но историкът седеше невъзмутим. Лицето му изразяваше само лек интерес.

— Да — каза Джордж.

— И вие считате, че от това има някаква полза?

— Да, многоуважаеми — увери го Джордж. — Вземете ме със себе си на Новия. Аз бих могъл да съставя програма и да ръководя...

— Почакайте, имам още няколко въпроса. Как мислите, колко време ще ви е необходимо, за да станете металург, който умее да борави със спектрографа на Бимен, ако предположим, че започнете да се учите, без да имате никакви знания, и няма да използвате образователни ленти?

Джордж се заколеба.

— Е... може би, няколко години.

— Две години? Пет? Десет?

— Още не зная, многоуважаеми.

— Значи на основния въпрос вие не можахте да отговорите. Добре, да речем, пет години. Задоволява ли ви този срок?

— Мисля, че да.

— Отлично. Значи в течение на пет години човек изучава металургия по вашия метод. Разбира се, вие ще се съгласите, че през цялото това време той е абсолютно безполезен за нас, но ние сме длъжни да го храним, да му осигурим жилище и да му плащаме.

— Но...

— Позволете ми да завърша. Докато той се обучи и стане годен да борави със спектрографа на Бимен, ще минат пет години. Не ви ли се струва, че дотогава ще се появят усъвършенствувани модели на този уред, с които той не ще съумее да работи?

— Но нали той вече ще е опитен и усвояването на новите подробности ще бъде за него въпрос на дни?

— По вашему това е така. Добре, да предположим, че този ваш приятел например е съумял самостоятелно да изучи уреда на Бимен; би ли могло да се сравнява неговото умение с умениято на участника в състезанието, който го е получил с помощта на ленти?

— Може би, и не... започна Джордж.

— Тогава? — прекъсна го новианецът.

— Почакайте, позволете ми да завърша. Даже ако той знае някои неща по-лошо от онзи, другия, в дадения случай важното е това, че той е в състояние да се развива по-нататък. Той ще може да измисля нови неща, на което не е способен нито един човек, който е получил образование от ленти. Вие ще разполагате със запас от хора, способни самостоятелно да мислят...

— А вие измислихте ли нещо ново в процеса на своето учение?
— попита новианецът.

— Не, но аз съм сам и освен това малко съм учил...

Новианецът вече не гледаше към Джордж.

— Индженеску! По моему аз изпълних молбата ви. Извинявай, но утре ме очаква много напрегнат ден. Всичко най-хубаво!

Екранът изгасна.

Ръцете на Джордж се протегнаха към екрана в безполезен опит отново да го оживят.

— Той не ми повярва! Не повярва!

— Да, Джордж, не повярва. Нима вие сериозно мислехте, че той ще повярва? — обади се Индженеску.

Но Джордж не го чу:

— Защо? Та всичко това е вярно. Това е така изгодно за него. Никакъв риск. Само аз и още няколко... Обучението на десетина души даже в течение на много години ще струва по-евтино от един готов специалист... Той беше пиян! Да, пиян! Той не беше способен да разбере.

Като се задъхваше, Джордж се огледа.

— Как да се видя с него? Това е необходимо. Всичко се получи не така, както трябва. Не трябваше да говоря с него по видеофона. Нужно ми е време. И лично. Как да...

— Той ще откаже да ви приеме, Джордж — обади се отново Индженеску. — А даже и да се съгласи, то, все едно, няма да ви повярва.

— Не, ще повярва, уверявам ви. Когато бъде трезв, той... — Джордж се обърна към историка и широко разтвори очи. — Защо ме наричате Джордж?

— А нима това не е вашето име? Джордж Плейтен?

— Вие знаете кой съм аз?

— Аз зная всичко за вас.

Джордж замря и само гърдите му тежко се издигаха.

— Искам да ви помогна, Джордж — каза Индженеску. — Аз вече ви говорих за това. Отдавна ви изучавам и искам да ви помогна.

— Не ми трябва помощ! — извика Джордж. — Аз не съм слабоумен! Целият свят е полудял, но не и аз!

Той стремително се обърна и се хвърли към вратата.

Зад нея стояха двама полицаи, които веднага го хванаха.

Колкото и да се дърпаше Джордж, спринцовката се докосна до шията му под брадата. И всичко свърши. Последното, което се запечата у паметта му, беше лицето на Индженеску, който с лека тревога го наблюдаваше.

Когато Джордж отвори очи, той видя над себе си белия таван. Той помнеше какво се беше случило. Но помнеше някак си смътно, сякаш това бе станало с някой друг. Той гледа тавана дотогава, докато сам не се изпълни с неочаквана белота, която освобождаваше мозъка му за нови идеи, за други пътища на мислене.

Той не знаеше колко дълго е лежал така, вслушвайки се в течението на своите мисли.

— Събуди ли се? — раздаде се нечий глас.

И Джордж за пръв път чу собствения си стон. Нима той стенеше? Опита се да извие главата си.

— Боли ли те, Джордж? — попита гласът.

— Смешно — прошепна Джордж. — Аз така исках да напусна Земята. Аз нищо не съм разбирал.

— Знаеш ли къде си?

— Отново в... приюта. — На Джордж най-последно му се удаде да се извие. Гласът принадлежеше на Омани.

— Смешно, как досега нищо не съм разбирал — каза Джордж.

Омани ласкаво се усмихна.

— Поспи още...

Джордж заспа.

* * *

И отново се пробуди. Съзнанието му се проясни. До леглото седеше Омани и четеше, но щом Джордж отвори очи, той остави книгата.

Джордж с мъка се изправи и седна.

— Здравей! — каза той.

— Гладен ли си?

— И още как! — Джордж с любопитство погледна Омани. — Следиха ме нали, когато аз излязох оттук?

Омани кимна.

— През цялото време ти беше под наблюдение. Счетохме, че трябва най-после да се срещнеш с Антонели, за да се освободиш от агресивните си потребности. Струваше ни се, че няма друг изход. Емоциите спъваха твоето развитие.

— Аз бях много несправедлив към него — с леко смущение произнесе Джордж.

— Това сега няма значение. Когато на летището ти се спря пред таблото на металурзите, един от нашите агенти ни съобщи списъка на участниците. Ние с теб сме говорили за миналото ти достатъчно, за да мога да си представя как ще ти подеждва фамилията на Тревелян. Ти попита как можеш да попаднеш на тази Олимпиада. Това можеше да доведе до кризата, на която се надявахме, и затова изпратихме в залата Ладислас Индженеску, който да се заеме с теб.

— Нали той заема важен пост в правителството?

— Да.

— И вие го изпратихте при мен. Излиза, че аз съм важна личност.

— Ти наистина много значиш, Джордж.

Донесоха топло, изпускащо още пара, ароматно печено. Джордж се усмихна и отметна завивката. Омани му помогна да постави подноса на нощното шкафче. Известно време Джордж мълчаливо яде.

— Аз вече един път се събуждах за кратко време — забеляза той.

— Зная — каза Омани. — Аз бях тук.

— Да, помня. Знаеш ли, всичко се беше изменило. Струваше ми се, че съм толкова изморен, че вече не бях в състояние да чувствавам. И вече не изпитвах злоба. Можех само да мисля. Сякаш ми бяха дали наркотик, за да унищожат емоциите.

— Съвсем не — каза Омани. — Това беше успокоително. И ти добре си почина.

— Но във всеки случай стана ми ясно, сякаш винаги съм знаел, но не съм искал да се прислушам към вътрешния си глас. „Какво очаквам от Новия?“ — помислих си аз. Искях да замина на Новия, за да събера група юноши, които не са получили образование, и да ги уча по книгите. Аз исках да открия там приют за слабоумни... като този... а на Земята вече има такива приюти... и те не са малко.

Омани се усмихна.

— Институти за висше образование — ето как точно се наричат тези заведения.

— Сега вече това ми е ясно — каза Джордж, — толкова е ясно, че се удивлявам какъв слепец съм бил. В края на краищата, кой изобретява новите модели механизми, за които са нужни нови модели специалисти? Кой например е изобретил спектрографа на Бимен? По всяка вероятност човек на име Бимен. Но тогава той не е получил образованието си чрез зареждане, защото в такъв случай не би могъл да се придвижи напред.

— Точно така.

— А кой създава образователните ленти? Специалистите по производството на ленти, нали? Ами кой създава тогава лентите за тяхното обучение? Очевидно, специалисти с по-висока квалификация. А кой създава ленти... Разбираш ли, какво искам да кажа? Някъде трябва да съществуват мъже и жени, способни да мислят самостоятелно.

Джордж се облегна на възглавницата и устреми поглед в пространството. За миг в очите му премина сянка от предишното безпокойство.

— Защо не ми казаха за всичко това още от самото начало?

— За съжаление, това е невъзможно — отговори Омани. — Ако можеше, бихме си спестили много грижи. Ние умеем да анализираме интелекта, Джордж, и да определим, че този човек например може да стане не лош архитект, а другият — добър дърводелец. Но все още ние не сме в състояние да определяме способен ли е човек за творческо мислене. Това е много фино нещо. Засега разполагаме само с няколко прости способа, които все пак ни позволяват да разпознаем тези, които може би притежават такъв талант. За тези индивиди на нас ни съобщават веднага след деня на четенето, както например ни съобщиха и за теб. Такива обикновено се падат един на десет хиляди. В Деня на образованието тези хора отново ги проверяват и се оказва, че в девет случая от всеки десет е станала грешка. Онези, които остават, ги изпращат в такива заведения като това.

— Но защо не може да се каже на хората, че само един от... от сто хиляди попада в такова заведение? — попита Джордж. — Тогава на тези, с които се случва това, би им било по-леко.

— А какво ще стане тогава с останалите? Онези деветдесет и девет хиляди деветстотин деветдесет и девет човека, които никога няма да попаднат тук? Не бива всички те да се чувствуват неудачници. Те се стремят да получат професии и ги получават. Всеки може да прибави към името си думите „дипломиран специалист по еди-какво си или по еди-какво си“. Така или иначе всеки индивид намира своето място в обществото. И това е необходимо.

— А ние? — попита Джордж. — Ние сме изключения? Един на сто хиляди?

— На вас нищо не бива да ви се обяснява. В това именно се заключава последната проверка. Даже след отсяването в Деня на образованието девет души от десетте попаднали тук се оказват малко подходящи за творчество и няма такъв апарат, който да ни помогне да отделим от тази десетка онзи единствения, който ни е нужен. Той е длъжен сам да докаже това.

— По какъв начин?

— Ние ви заселваме тук, в приют за слабоумни, и този, който не желае да се примири с това, е човекът, когото търсим. Може би това е жестоко, но то се оказа ефективно. Разбираш нали, че не можем да кажем на човека: „Ти можеш да твориш. Затова заповядай, твори.“ Много по-правилно е да се почака, докато той сам каже: „Аз мога да творя и аз ще творя независимо желаете ли вие това или не.“ Хората, подобни на тебе, Джордж, са около десет хиляди души и от тях зависи техническият прогрес на около хиляда и петстотин свята. Затова ние не можем да си позволим лукса да загубим даже и един от тях или пък да полагаме усилия за този, който не отговаря напълно на необходимите условия.

Джордж отмести встрани празната чиния и поднесе към устните си чашка с кафе:

— А какво става с онези, които... не отговарят изцяло на условията?

— В края на краищата тях ги зареждат и те стават социолози. Индженеску е един от тях. Самият аз съм дипломиран психолог. Ние, така да се каже, съставляваме вторият ешелон.

Джордж допи кафето си.

— На мен все още не ми е ясно едно — каза той.

— Какво?

Джордж отхвърли завивката и стана.
— Защо състезанията се наричат Олимпиада?

Новелата е публикувана в Библиотека „Космос“ №3 (приложение към брой 6/1969)

Превод със съкращения.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.